

30.6.2020

Lausuntopyyntö MMM019:00/2020

Lausunto hallituksen esitykseksi elintarvikelaiksi, terveydensuojelulain muuttamisesta ja laiksi sakan toimeenpanosta annetun lain 1 §:n muuttamisesta

Turun yliopiston Brahea-keskus ja Brahea-keskuksen koordinoima Ruokasektorin valtakunnallinen koordinaatiohanke kiittävät maa- ja metsätalousministeriötä mahdollisuudesta lausua elintarvikelaista (luonnos 29.5.2020). Ruokasektorin valtakunnallinen koordinaatiohanke edistää erityisesti pk-elintarvikeyrityksyyden ja alan kilpailukykyä. Tukena ovat valtakunnalliset elintarvikealan kehittäjäverkostot niin luonnontuote-, luomu- kuin lähiruokasektoreilta. Koordinaatiohankkeen osatoteuttajina toimivat Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti ja Pro Luomu ry.

Toimijan luotettavuuden selvittäminen 6 §

Taloudellisen luotettavuuden vaatiminen kaikilta elintarvike- ja kontaktimateriaalitoimittajilta on alan kehittymisen kannalta välttämätöntä. Luotettavuuden toteutuksen tapoihin tulee kiinnittää huomiota, jotta joka puolella Suomea toimijoita kohdellaan tasapuolisesti samalla tavalla. Luotettavuuden kriteerit on oltava selkeät sekä valvojille että elintarvikealan toimijoille. Luotettavuuden selvittämisprosessin avoimuuteen ja eri viranomaisten rooleihin prosessin eri vaiheissa tulee kiinnittää huomiota ja näistä viestimiseen on panostettava.

Omaevalvonta 14 §

Kannatamme kirjallisen, määrämittaisen *omavalvontasuunnitelma* vaatimuksen poistamista lainsäädännöstä, sillä erityisesti pientoimijalla esimerkiksi työohjeet ovat käyttökelpoinen riskinhallinnan väline. Pienyrityksessä on paljon omavalvontasuunnitelmaan liittyvää tietotaitoa ja käytäntöjä voidaan selvittää myös haastatteleamalla yrittäjää, sillä yleisesti koko tuotantoprosessi on yrittäjän itsensä hallussa. Kuitenkin, erityisesti valvontatilanteessa suullisen omavalvontasuunnitelman riittävyys ja sen noudattamisen todentaminen voi olla haastavaa. Valvontatilanteeseen tulisi olla selkeät toimintaohjeet niin elintarvikealan toimijoille kuin -valvojillekin. On myös hyvä huomioida, että kirjallisen omavalvontasuunnitelmavaateen poistaminen lisää tarvetta Ruokaviraston ohjeille, jotka toimivat parhaimmillaan pienyritysten riskinhallinnan apuvälineinä sekä tietysti elintarvikevalvonnan yksiselitteisinä toimintaohjeina valvontatilanteissa.

Ruokaviraston ohjeiden lisäksi helpotuksesta viestimiseen on panostettava erityisen paljon käyttäen monenlaisia viestinnävälineitä ja -kanavia sekä koulutusta. Viestinnän ja koulutusten keskeisenä kohderyhmänä tulisi olla elintarvikevalvojat toimijoiden lisäksi. Tämä siksi, ettei nyt lausunnolla olevan elintarvikelain kokonaisuudistuksen helpotusten käyttöönotossa tapahdu samanlaista elinkeinoelämän kannalta kestäväntä usean vuoden viivettä kuten tapahtui edellisten isompien helpotusten voimaantulon yhteydessä vuonna 2012 (VNa 1258/2011 käyttöönotto). Tällöin muutosten voimaantulon jälkeen elintarvikevalvonta pitäytyi vanhassa toimintakulttuurissa ja lain tulkinnoissa useita vuosia. Tästä aiheutui paljon haittaa pk-yritysten liiketoiminnalle. Helpotukset, joiden tarkoitus oli lisätä pienyritysten kilpailukykyä, aiheuttivatkin enemmän hämmennystä koko alalla. Tämän vuoksi viestinnän ja koulutuksen tärkeyttä uudistuksen täysimääräisessä käyttöönotossa ei voi liaksi painottaa.

30.6.2020

Pidämme erittäin hyvänä ja kannatettavana kehityksenä sen, että elintarviketurvallisuus- ja laadunhallintajärjestelmät voivat toimia jatkossa sellaisenaan toimijoiden omavalvontana eikä erillistä omavalvontasuunnitelmaa ja -näytteenottoa tarvittaisi. Tämä vähentää toimijoiden byrokraattista taakkaa ja selkeyttää elintarviketurvallisuuden hallinnan toteuttamisesta käytännössä yrityksissä.

Elintarvikevientiin liittyvät viranomaistehtävät 49 § ja 50 §

Elintarvikkeiden viennin edistäminen ja vientiin liittyvän osaamisen keskittäminen on tärkeä asia. Näemme elintarvikevientiin liittyvän viranomaistehtävien keskittämisen Ruokavirastolle positiivisena kehityksenä. Tehtävän osoittaminen Ruokavirastolle elintarvikelaissa takaa toiminnan resurssoinnin ja jatkuvuuden sekä korkean osaamistason ylläpitämisen. Elintarvikevientiin liittyvien valvontatehtävien keskittäminen kunnilta Ruokavirastolle helpottaa kuntien elintarvikevalvonnan työtä ja säästää resursseja suunnitelmallisen elintarvikevalvonnan toteuttamiseen sekä toimijoiden neuvontaan ja koulutukseen.

Hallinnolliset pakkokeinot 54 §- 69 §

Hallinnollisten pakkokeinojen käyttäminen selkeissä laiminlyönti- tai petostapauksissa on kannatettavaa. Hallinnollisten pakkokeinojen käytöstä tulee olla selkeät kriteerit, mitä pakkokeinoa käytetään erilaisissa väärinkäytös- tai laiminlyöntitapauksissa. Hallinnollisten pakkokeinojen läpinäkyvyyteen ja ennakoitavuuteen on kiinnitettävä huomiota. Prosessien läpinäkyvyys ja avoimuus tulee olla hallinnollisten pakkokeinojen käyttöönoton ytimessä. Lisäksi, eri viranomaisten roolien selkeyttäminen on tärkeää.

Hallinnollisen seuraamusmaksun käyttöönottopauksissa, joissa kehotuksista huolimatta elintarvikealan toimija ei korjaa toimintatapojaan, tulee sallia. Maksun suuruus olisi hyvä olla suhteutettuna esimerkiksi toimijan vuotuisen liikevaihtoon tasapuolisen kohtelun varmistamiseksi. Mietittäväksi jää seuraamusmaksujen suuruus 300 eurosta 5 000 euroon. Onko seuraamusmaksu tehokas pakkokeino kaikille toimijoille eli onko 5 000 euron maksu tarpeeksi suuri rangaistus?

Internetsivuston sulkeminen uutena pakkokeinona nähtiin positiivisena asiana, sillä myös elintarvikealan liiketoiminta siirtyy yhä enenevässä määrin digitaaliseen ympäristöön.

Valvontamaksut 70 § - 72 §

Elintarvikelain luonnosesityksessä ehdotettu valvontamaksujen muuttaminen suoriteperusteisesta maksusta vuosimaksuksi herättää ruokasektorin toimijoissa ristiriitaisia mielipiteitä. Sinällään valvontamaksujärjestelmän muuttaminen vuosimaksuperusteiseksi saa kannatusta, mutta vähäriskisten toimijoiden suuret korotukset valvontamaksuihin aiheuttavat huolta.

Vuosimaksujen periminen kaikilta suunnitelmallisen valvonnan piiriin kuuluvilta nähdään selkeänä kokonaisuutena. Vuosimaksuja ei perittäisi alkutuotannon toimijoilta, kyläkaupoilta, yleishyödyllisiltä yhdistyksiltä ja pienimuotoiselta sekä vähäriskiseltä toiminnalta vrt. toiminta, jota ei katsota elinkeinotoiminnaksi. Tässä kohtaa olisi hyvä vielä selkeämmin tuoda esille se, keiden katsotaan kuuluvan suunnitelmallisen valvonnan piiriin. Esimerkiksi suunnitelmallisen valvonnan piiriin kuuluvat kaikki toimijat, jotka ovat toiminnastaan tehneet elintarvikehuoneistoilmoituksen (myöh. rekisteröinti) tai hyväksymishakemuksen.

30.6.2020

Avataan määritelmän tärkeyttä kahden esimerkin avulla. Jos yksityishenkilönä leipoo säännöllisesti konditoriatuotteita myyntiin, täytyy hänen tehdä toiminnastaan elintarvikehuoneistoilmoitus, sillä vaikka toiminta ei ylittäisi 10 000 euron vuosittaista rajaa, ovat tuotteet helposti pilaantuvia (≠ vähäriskinen toiminta). Maksaako em. yksityishenkilö 150 euron vuosimaksun, koska on tehnyt toiminnastaan elintarvikehuoneistoilmoituksen? Toisaalta, jos yleishyödyllinen yhdistys valmistaa ruoka-annoksia myyntiin, on se tehnyt toiminnasta elintarvikehuoneistoilmoituksen. Ruoka-annosten valmistaminen ja myynti eivät ole elintarvikeeturvallisuuden kannalta vähäriskistä toimintaa. Kuuluuko yhdistys suunnitelmallisen valvonnan piiriin ja kohdistuuko sille 150 euron vuosimaksu?

Näiden esimerkkien avulla halutaan nostaa tietoisuuteen määritelmien tärkeys ja yksiselitteisyys. On kiinnitettävä vielä enemmän huomiota siihen, keiden katsotaan kuuluvan suunnitelmallisen elintarvikevalvonnan piiriin. Vuonna 2016 Turun yliopiston Brahea-keskus teki MMM:n toimeksiannosta oppaan Pienimuotoinen ja vähäriskinen elintarvikkeiden valmistus ja myynti, jossa nimenomaan tähän seikkaan pyrittiin löytämään selkeitä ohjenuoria (toiminta ilman elintarvikehuoneistoilmoitusta): ketkä ja minkälainen toiminta kuuluvat tähän luokkaan, josta ei tarvitse ilmoitusta tehdä. Toivomme tämän työn tulosten otettavan käyttöön myös tässä lainsäädännön valmistelutyössä. Opas on vapaasti hyödynnettävissä täältä http://www.aitojamakuja.fi/suoramyynti/esite_Aitoja_makuja_vahariskiset.pdf.

Vuosimaksun suuruudeksi on ehdotettu 150 euroa. Maksun kohtuullisuus on riippuvainen mm. siitä, miten valmentava toimintakulttuuri näkyy käytännössä. On pidettävä huolta siitä, että yritykset saavat rahoilleen vastinetta ja elintarvikevalvojilta apua elintarvikeeturvallisuuden parantamiseen toiminnassaan. Valvontamaksu-uudistus edellyttää valvonnan toimintakulttuurin muutosta yhä valmentavampaan ja yrityksiä neuvovampaan suuntaan. Valvonnan muutos valmentavampaan suuntaan nähdään erittäin positiivisena kehityksenä. Erityisesti pienet toimijat hyötyvät tästä. Uudistuksen myötä elintarvikealan toimijoilla on selkeästi oikeus saada elintarvikevalvonnalta ohjausta. Se, miten varmistetaan valvontakulttuurin muutos käytännössä osana kuntien suunnitelmallista elintarvikevalvontaa, on keskeistä, jotta maksujärjestelmän uudistus saa toimijoiden keskuudessa laajan hyväksynnän. Avoin ja perusteltu viestintä on tämänkin muutoksen käyttöönotossa avainasemassa.

Muuta

Pidämme positiivisena kehityksenä sitä, että elintarvikelainsäädäntöä päivitetään vastaamaan EU-lainsäädännön nykytilaa ja että elintarvikelain käytettävyyttä parannetaan toimijalähtöisesti. Toimintaympäristön muutosten huomioiminen ja elintarvikevalvonnan painopisteen muuttaminen elintarvikehuoneistojen valvonnasta itse elintarviketoiminnan valvomiseen on hyvä asia.

Tarkastusten salliminen *yksityisluonteiseen asumiseen* käytettävissä tiloissa on kannatettava asia valvonnan tasapuolisuuden ja elintarvikealan toimijoiden tasavertaisen kohtelun varmistamiseksi.

Elintarvikelain kokonaisuudistuksen jalkauttamiseen on oltava riittävästi resursseja niin elintarvikevalvojien kuin elintarvikealan toimijoiden kouluttamiseksi. Useat uudistuksen toimenpiteet vaativat toimintakulttuurin muutosta ja uudenlaista asenneilmapiiriä. Tuloksellisen muutoksen aikaansaamiseksi viestinnän avoimuuteen ja laajuuteen on panostettava aikaisempia vuosia enemmän. Tavoitteena tulee olla kaikkien uudistuksessa mainittavien prosessien avaaminen koko verkostolle sekä uusien työkalujen kehittäminen (esimerkiksi käytännönläheiset Ruokaviraston ohjeet) niin elintarvikevalvojille kuin elintarvikealan toimijoillekin. Lopuksi, toivotaan kiinnitettävän huomiota uudistusten käyttöönoton aktiiviseen seuraamiseen sekä korjaavien liikkeiden tekemiseen, mikäli uudistusten käyttöönotossa nähdään puutteita tai laiminlyöntejä.

30.6.2020

Pidämme erittäin tärkeänä, että VNa 1258/2011 ja sen myöhemmät täydennykset, kuten VNa 164/2016 siirtyvät sellaisinaan uuteen elintarvikelakiin. Erityisesti eläinperäisten elintarvikkeiden valmistukseen ja myyntiin liittyvät helpotukset (pienimuotoinen ja vähäriskinen) ovat olleet elinehto pienille elintarvikealan toimijoille. Tämä on mahdollistanut tuotteiden jalostusasteen noston ja uusien kuluttajakeskeisten markkinoiden hyödyntämisen vaihtoehtoisilla jakelukanavilla.

Johanna Mattila

Elintarvikealan asiantuntija, Valtakunnallinen ruokasektorin koordinaatiohanke
Turun yliopiston Brahea-keskus

Päivi Töyli

Projektipäällikkö, Valtakunnallinen ruokasektorin koordinaatiohanke
Turun yliopiston Brahea-keskus